

*Журба А. І.,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
Донецького юридичного інституту МВС України*

ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено розгляду політичного чинника, що впливає на зміст і призначення кримінального судочинства України. Метою роботи є визначення змісту політичного впливу у кризових умовах на систему і призначення кримінального процесу. Наприкінці робиться висновок про те, що кримінальний процес за своєю суттю має реалізувати волю законодавця щодо змісту кримінальних правовідносин, незважаючи на їх якісну оцінку. Єдиним якісним показником виконання призначення кримінального провадження у таких випадках, що пов'язані з політичними подіями, є відповідність процедури застосування кримінального законодавства до норм кримінального процесуального права і критеріїв справедливості, ефективності тощо.

Ключові слова: призначення кримінального судочинства, мета, завдання, ціль, задачі.

Постановка проблеми. Кримінальний процес, його зміст, форма й ефективність діяльності є прямим показником розвитку суспільства і держави. Функціональне призначення кримінального судочинства стосується багатьох сфер життя людини й існування держави. Кримінальний процес виконує її найголовнішу функцію, яка реалізує механізми боротьби із кримінальними правопорушеннями, забезпечує існування стримуючих чинників та обумовлює безпечне життя людей у державі. Існуючи у складній системі, якою є держава, кримінальний процес пронизаний безліччю соціальних чинників. Його зміст залежить від напрямку розвитку держави, реформ, що відбуваються, зовнішніх і внутрішніх загроз. Не буде помилкою стверджувати про залежність основ кримінального процесу від певних політичних кампаній, виборів тощо. На жаль, від цих чинників залежить зміст таких орієнтирів найвищого рівня, як справедливість, гуманність, безпечність, що визначають напрями реформування, цінність кримінального процесу для суспільства й мають вплив на його внутрішню сутність. Однак для держави не існує іншого шляху визначення змісту кримінального процесу.

Не виникає сумніву в тому, що зміст кримінального процесу має точно визначатися на державному рівні, і це є єдиним правильним підходом. Досконалість цього підходу є предметом вивчення багатьох юридичних наук і залежить, у свою чергу, від рівня їх досягнень. У цьому ракурсі особливої уваги вимагають чинники, що визначають зміст певного правотворчого напрямку, стримують або деструктивно впливають на його сутність. Точне визначення й повне пізнання цих факторів забезпечить якісну основу для побудови ефективної моделі кримінального судочинства, що буде відповідати об'єктивному змісту вищезазначених орієнтирів.

Актуальність теми статті. Дослідження таких чинників набуває особливої актуальності в сучасних умовах політичної нестабільності, в яких уже відбувалося втручання у кримінальний процесуальний напрям діяльності, що, безумовно, позначило можливість існування такого впливу на зміст кримінального процесуального механізму й визначило необхідність наукового осмислення таких подій.

Держава використовує кримінальний процес відповідно до його призначення. Це призначення, яке ще можна називати зовнішньою функцією кримінального судочинства, встановлює суспільство через законодавчі органи. Однак держава не лише його визначає, а й використовує і корегує для досягнення внутрішньої стабільності. У зв'язку із цим з урахуванням законодавчих змін, що відбулися на початку 2014 року на ґрунті політичної кризи, можна визначити високу актуальність досліджень, пов'язаних із вивченням впливу кризових подій на зміст кримінального судочинства. У цьому напрямку пріоритетної уваги вимагає вивчення чинників, що впливають на зміст призначення кримінального судочинства як найголовнішого системоутворюючого фактора кримінального процесу.

З огляду на призначення кримінального судочинства цьому напрямку приділяється мало уваги дослідників. Частково питання впливу політичних подій на зміст кримінального процесу вивчалися в роботах О.С. Александрова [1], А.С. Барабаша [2], Л.М. Масленнікової [3], О.П. Попова [4], В.Т. Томіна [5, с. 53]. Особливу увагу слід звернути на роботу А.О. Козявіна [6, с. 145], в якій учений докладно досліджує політичну функцію кримінального судочинства. Однак дослідник приділяє більше уваги впливу кримінального процесу на політичну ситуацію. Під політичною функцією А.О. Козявін розуміє цілеспрямований вплив на соціальну практику шляхом прийняття за внутрішнім переконанням ефективних і затребуваних суспільством управлінських рішень під час вирішення кримінальних справ на основі культивованих демократичних принципів [6, с. 149]. На нашу думку, дослідженню доцільно піддати зворотній вплив, яким є вплив політичних обставин на зміст кримінального судочинства. Таку необхідність обґрунтовують політичні події, що відбуваються в державі, та ті спроби впливу на зміст кримінального процесу, що відбулися в січні 2014 року. Є безумовним, що подібні втручання відбуваються на змісті кримінального судочинства, впливають на його призначення й місце в суспільній системі. Нині ці питання залишаються не дослідженими, зміст багатьох елементів кримінального процесу, що підпадають під політичний вплив, залишаються не вивченими, особливо на рівні системоутворюючих факторів.

Тому **метою цієї статті** слід вважати визначення змісту політичного впливу у кризових умовах на систему і призначення кримінального процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система кримінального процесу постійно зазнає змін з огляду на політичні події в державі. Ретроспективний огляд розвитку кримінального процесу дозволяє визначити надмірну динаміку внутрішнього змісту цієї галузі. Починаючи з 1864 року, коли було прийнято Статут кримінального судочинства, і до цього часу зміст кримінального процесу змінювався декілька разів (1922, 1927, 1960, 2012 роки). Є позитивним, коли такі значущі зміни відбуваються в умовах відносної політичної й суспільної стабільності, проте багато питань виникає, коли реформи трапляються в часи дестабілізації ситуації. У межах таких подій опинилося кримінальне процесуальне

законодавство на початку 2014 року. Верховною Радою України в період з 19.12.2013 року до 29.01.2014 року було прийнято низку Законів України, за допомогою яких влада намагалася стабілізувати політичну ситуацію в Україні. До них належать такі: Закон України «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування й покарання осіб із приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань» від 19 грудня 2013 року № 712-VII, Закон України «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування й покарання осіб із приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань» від 29 січня 2014 року № 737-VII, Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо заочного кримінального провадження» від 16 січня 2014 року № 725-VII. Слід зазначити, що всі ці закони вже втратили чинність. Не вдаючись до подробиць змісту вказаних нормативних актів і до оцінки політичної ситуації їх прийняття, зазначимо, що їх зміст прямо визначав механізми кримінального судочинства у разі вчинення правопорушень особами в певних умовах або регламентував нові процесуальні механізми.

Одне з головних питань, що виникає з точки зору науки кримінального процесу, має стосуватися якості прийнятих нормативних актів і відповідності його змісту нормам КПК України та загальним вимогам, що пред'являються до норм права. О.Ф. Скакун до однієї з таких вимог відносить справедливість правових норм [7, с. 265]. Звертаючись до змісту одного з наведених законів, що визначав порядок вирішення проваджень, правопорушення за якими були пов'язані з подіями, що мали місце під час проведення мирних зібрань, слід звернути увагу на цей якісний показник. Ці норми важко визнати такими, що відповідають справедливості. Залежно від місця скоєння злочину, наприклад, за майже однакових обставин, що впливають на кваліфікацію й покарання, одна особа підлягає покаранню, а інша від нього звільняється. Не намагаючись надати остаточну правову й політичну оцінку змісту наведених законів і залишаючи цей напрям відповідним фахівцям у галузі кримінального права й політології, зазначимо, що в наведених обставинах кримінальний процес, незважаючи на питання справедливості, мав реалізувати положення власних правових норм і зміст наведених законів. З огляду на вказане постає питання про зміст впливу таких політичних подій на призначення кримінального судочинства України.

Враховуючи, що призначенням кримінального судочинства України є створення умов для застосування норм кримінального права, питання справедливості, ефективності покарання стосуються кримінального процесу лише в тому обсязі, що визначається повнотою доказування певних обставин і прийняття процесуальних рішень. Якість змісту й ефективність впливу на особу правопорушника залежить вже від іншої галузі права, якою є кримінальне право. Розмежовуючи таким чином призначення двох галузей права, окреслюється межа забезпечення справедливості під час кримінальної процесуальної діяльності. На долю кримінального процесу випадає лише один напрям, який визначає якість процедури реалізації норм кримінального права.

Окремої уваги заслуговують питання системності прийнятого закону. Безумовно, що в умовах обмеженого часу помилки у змісті можливі і з боку законодавця, особливо в часи політичної нестабільності, коли акцент уваги спрямований не на зміст кримінального процесу, а на політичні цінності. Щодо змісту наведених законів є потреба зацентрувати увагу, наприклад, на заочному провадженні, яким запропонувалося доповнити кримінальний процесуальний механізм. Не намагаючись надати повноцінну процесуальну оцінку цьому порядку, звернемось до Конституції України, яка гарантує право на захист підозрюваного або обвинуваченого на своєму рівні.

Висновки. Отже, в якості узагальнення й визначення змісту політичного аспекту у призначенні кримінального судочинства можна висловити те, що кримінальний процес за своєю суттю має реалізувати волю законодавця щодо змісту кримінальних правовідносин, незважаючи на їх якісну оцінку. Єдиним якісним показником виконання призначення кримінального провадження у таких випадках, що пов'язані з політичними подіями, є відповідність процедури застосування кримінального законодавства до норм кримінального процесуального права і критеріїв справедливості, ефективності тощо, що має стати предметом майбутніх досліджень.

Література:

1. Александров А.С. Назначение уголовного судопроизводства и наказания : монография / А.С. Александров, И.А. Александрова, И.В. Круглов. – Новгород : НА МВД РФ, 2006. – 111 с.
2. Барабаш А.С. Публичное начало российского уголовного процесса / А.С. Барабаш. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2009. – 420 с.
3. Масленникова Л.Н. Публичное и диспозитивное начала в уголовном судопроизводстве России : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09 / Л.Н. Масленникова. – М., 2000. – 555 с.
4. Попов А.П. Целеполагание в современном отечественном уголовном судопроизводстве : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09 / А.П. Попов. – Нижний Новгород, 2006. – 458 с.
5. Уголовный процесс. Проблемные лекции / под ред. В.Т. Томина, И.А. Зинченко. – М. : Изд-во «Юрайт», 2013. – 799 с.
6. Козьявин А.А. Социальное назначение и функции уголовного судопроизводства : монография / А.А. Козьявин. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 272 с.
7. Скакун О.Ф. Теория держави і права : підручник / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. С.О. Буракоєвського. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.

Журба А. И. Политический аспект назначения уголовного судопроизводства Украины

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению политического фактора, влияющего на содержание и назначение уголовного судопроизводства Украины. Целью работы является определение содержания политического влияния в кризисных условиях на систему и назначение уголовного процесса. В конце делается вывод о том, что уголовный процесс по своей сути должен реализовать волю законодателя относительно содержания уголовных правоотношений, несмотря на их качественную оценку. Единственным качественным показателем выполнения назначения уголовного судопроизводства в таких случаях, связанных с политическими событиями, является соответствие процедуры применения уголовного законодательства нормам уголовного процессуального права и критериям справедливости, эффективности и т. д.

Ключевые слова: назначение уголовного судопроизводства, цель, задачи, предназначение, роль.

Zhurba A. The political aspect of the criminal justice purpose Ukraine

Summary. The article discusses the political factor influencing the content and purpose of criminal procedure in Ukraine. The aim is to determine the content of political influence in a crisis for the system and the appointment of the criminal process. In the end it is concluded that the criminal process is inherently must implement the will of the legislator regarding the content of criminal relations, despite their qualitative assessment. Only qualitative performance indicator purpose of criminal proceedings in such cases related to political events, is to match the procedures for the application of criminal law rules of criminal procedure and criteria of equity, efficiency etc.

Key words: purpose of criminal proceedings, purpose, objectives, purpose, role.